

Când istoria și imaginarea nu se potrivesc

La un deceniu de la editarea *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași a adus la rampă (într-o coproducție cu Ateneul tătarășan) o piesă de Dumitru Crudu, ***Steaua fără... Mihail Sebastian***, care folosește scrierea ca punct de plecare. Nu e o dramatizare, e mai degrabă un pretext pe care dramaturgul își construiește propriul edificiu dramatic, lăsând un spațiu generos și ficțiunii. Astfel, produsul său literar devine un amestec de teatru documentar, adică trecut istoric, și invenție scriitoricească, adică imaginar. Suferința care șubrezește textul provine din proporția și maniera în care Dumitru Crudu combină întâmplări reale cu fapte imaginare, nereușind să îmbine firesc, într-un tot unitar aceste două componente. Dorind să spună cât mai multe, totul, dacă se poate, păcătuiește prin a nu spune lucruri importante. Și din punct de vedere structural există un dezechilibru: prima parte e monopolizată de elementul istoric, pentru ca, în al doilea segment, viața personală și creația lui Sebastian să fie cele care ocupă prim-planul. În legătură cu exactitățile ori inexactitățile de factură istoriografică evit să mă pronunț, nu e zona mea de competențe, dar precizez că teatrul documentar are o doză de risc căreia lucrarea lui Dumitru Crudu nu-i face față. Când faci teatru documentar după un jurnal, specie prin excelență subiectivă, imediată, fragmentară, când amesteci oameni, personalități, evenimente, culise ale unor fapte culturale, poți cădea ușor în eclectic. Aceasta e și neîmplinirea principală a textului lui Dumitru Crudu, e un întreg neomogenizat. Are o cantitate mare de artificial, de tezism, mai ales la nivelul replicii și asta îl afectează în planul credibilității.

Nici în privința teatralității, *Steaua fără... Mihail Sebastian* nu stă foarte bine. Gen confesiv, orice jurnal e, prin definiție, un monolog extins. Teatrul e dialog, acțiune, lucrurile trebuie să se întâmple la rampă, nu să fie povestite. Scrierea lui Dumitru Crudu e între jurnal și teatru, dar nu e în chip autentic, nici una, nici alta. O altă deficiență reproșabilă e faptul că nu reușește să realizeze un portret convingător al personajului central, Mihail Sebastian. Preocupat de atâtea alte lucruri pe care vrea să le înfățișeze, dramaturgul îl pierde pe cel mai semnificativ: nu ne spune mai nimic despre protagonist. Nici celelalte personaje de notorietate culturală din piesă nu o duc mai bine. Nu-i poți caracteriza pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Camil Petrescu, Nae Ionescu, dintr-o singură trăsătură (groasă) de pix; și apoi ce anume pui în discuție aici, omul sau opera? Tema complicității intelectualilor cu Puterea, oportunismul, lipsa de implicare și de atitudine e una recurentă, ea nu poate fi epuizată printr-o piesă de teatru sau, și mai puțin, printr-un act dintr-o piesă. Iar așa cum e abordată în *Steaua fără... Mihail Sebastian*, e incompletă, superficială, fiind prezentată exclusiv prin filtrul subiectivității unui om, Sebastian, așa cum apare într-o scriere nedestinată publicării, pusă-n pagină într-o perioadă când presiunea istorică era apăsătoare și nedreaptă. Incriminând

ideologicul, piesa cade ea însăși în ideologic. Îi lipsește subtilitatea, emoția, n-are impact. Nu sensibilizează, ci stârnește reacția inversă: înverșunează.

Un text care pornește de la un jurnal, dar mizează mult și pe fictional, care-și propune foarte multe, prea multe, cu vicii de teatralitate, acesta a fost materialul dramatic pe care Ion Sapdaru l-a înscenat. Regizorul a căutat, în spațiul Ateneului, defectuos sub raportul condițiilor tehnice (o rampă foarte înaltă, fără culise, cu dotări scenice minimale), cele mai optime soluții artistice spre a intermedia drumul piesei către public. Fiind o lucrare cu multe personaje, cu multe secvențe și spații de joc diverse, regizorul a mizat pe interpretarea actricească, dar a suplimentat-o cu proiecții video, cu jocuri de lumini, într-o scenografie (Nicolai Mihăilă, Gelu Rîșca) mai degrabă simbolică, în care să „încapă” și ambientul unei odăi, și un peron de gară și o stradă din București. Ingenioasă a fost compartimentarea perimetrului de joc, utilizarea unui balcon lateral ca extensie a scenei, modificând poziționarea clasică. Construit pe un text inegal, spectacolul e și el inegal. Partea a doua, cea de după pauză, în care accentul cade pe creatorul Mihail Sebastian și în care epoca o „citești” doar în *background*, mi s-a părut mai convingătoare din toate punctele de vedere. Emoționează, are un impact mai profund. Unul dintre momentele frumoase este acela al primei reprezentării cu *Ursa mare/Steaua fără nume*, semnată cu un nume de împrumut și la care Mihail Sebastian nu a fost lăsat să intre. Realizatorii de-acum au utilizat înregistrări audio cu vocile interpreților de odinioară, transpunându-ne sonor în urmă cu o jumătate de secol.

Distribuția redusă numeric a impus ca fiecare interpret să joace mai multe roluri. A fost bine pentru cei care știu să-și gestioneze versatilitatea, să treacă rapid de la un personaj la altul. A fost mai greu pentru cei neexperimentați ori mai puțin în formă, care n-au reușit acest galop interpretativ, astfel încât, la un moment dat, ajungi să nu mai știi cine pe cine întruchipează. Asemănarea fizică cu Mihail Sebastian i-a asigurat lui Radu Ghilaș partitura centrală. Portretizarea vagă pe care i-o face textul nu-i facilitează actorului misiunea. Publicul are în față un Mihail Sebastian liniar, fără evoluție dramatică și cu un ușor sesizabil accent basarabean, deranjant. O surpriză plăcută a fost studenta Lorena Condruț (an IV Actorie, Universitatea de Arte „George Enescu”), interpreta lui Leny Caler, care vine cu prospețimea tipică primilor pași în carieră, dar și cu o construcție solidă de personaj. Octavian Jighirgiu, Dumitru Năstrușnicu, Daniel Busuioc, Ionut Dumitru, Anne Marie Chertic au rezonat cu propunerile lui Ion Sapdaru, stapânind partiturile ce le-au fost încredințate.

Pe post de program de sală, spectatorilor li se oferă un ultraconsistent dosar de spectacol, de peste 100 de file A4, din care află foarte puține despre montare, despre intențiile estetice ale realizatorilor, dar extrem de multe, și încă din condeiul specialiștilor, despre perioada anilor tulburi reflectați în piesă. Nu cred că spectatorul obișnuit va avea răbdarea și timpul să parcurgă „tomul” la care secretariatul literar a trudit.

Teatrul trebuie să emoționeze în primul rând și abia apoi, pe acest canal afectiv, să ne spună adevăruri, să ne moralizeze, să ne transmită informații. *Steaua fără... Mihail Sebastian* procedează exact invers, riscând să-și îndepărteze publicul, și să nu-și mai atingă finalitatea.

Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași – Steaua fără... Mihail Sebastian de Dumitru Crudu (premieră absolută). Regia: Ion Sapdaru. Scenografia. Nicolai Mihăilă, Gelu Rîșca. Cu: Radu Ghilaș, Daniel Busuioc, Dumitru Năstrușnicu, Octavian Jighirgiu, Anne Marie Chertic, Lorena Condruș, Gelu Zaharia, Ionuș Dumitru. Data premierei: 7 decembrie 2006.